

**IKKINCHI JAHON URUSHI YILLARIDA SURXONDARYOLIK JANGCHILARNING
G'ALABAGA QO'SHGAN HISSASI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15512365>

Termiz Davlat Pedagogika Instituti Tarix yo'nalishi 4-kurs talabalari

Abdurasulov Shohrux Ismatulloyevich

Ne'matova Raxima Shamsiddinovna

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Ikkinchi jahon urushi yillarida Surxondaryo viloyatidan chiqqan jasur jangchilarning frontdagi mardonavor harakatlari, ularning g'alabaga qo'shgan beqiyos hissasi, urush davridagi mashaqqatlar va qahramonlik namunalariga e'tibor qaratiladi. Shuningdek, Surxondaryo viloyatining front ortidagi hissasi, urush davridagi harbiy tayyorgarlik, milliy brigadalar tuzilishi va qahramon jangchilarning mukofotlari tahlil qilinadi..*

KIRISH

Tarixchilarning dalolat berishicha, insoniyat paydo bo'lganidan buyon besh mingdan ortiq urushlar bo'lgan. Ammo ularning eng dahshatlisi Ikkinchi jahon urushi bo'lib, 1941–1945-yillar oralig'ida butun dunyoni larzaga soldi. 61 mamlakat ushbu urushda ishtirok etdi va jami 110 milliondan ortiq kishi safarbar etildi. Bu urushda 60 millionga yaqin inson hayotdan ko'z yumdi. Asosiy og'irlik sobiq SSSR xalqining, jumladan, O'zbekiston aholisining ham zimmasiga tushdi. O'zbekistonning 6,8 million aholisi orasidan 2 millionga yaqini urushga ketgan, 500 mingdan ortig'i halok bo'lgan. Asosiy qism: Surxondaryo viloyati ham bu dahshatli urushdan chetda qolmadi. Urushning ilk kunlaridanoq viloyat aholisi jonbozlik ko'rsatdi. Minglab surxondaryolik yigit-qizlar frontga o'tlanib, qo'llariga qurol oldilar. Faqat Termiz shahrining o'zidan yuzlab arizalar harbiy komissariatlarga topshirildi. Urush yillarida Surxondaryo viloyatidan 82274 kishi frontga jo'natilgan bo'lsa, ularning 22500 nafari orqaga qaytmagan. Termiz shahri strategik jihatdan muhim hudud sifatida baholangan. Fashistlar tomonidan havo hujumi xavfi bois, Termiz shahri "xavfli zona" deb e'lon qilindi va ehtiyot choralar ko'rildi. Eronga yaqin hududda joylashgani uchun Termizdan harbiy birikmalar Eron tomon ham yo'l oldi. 1941-yil 28-avgustda 58-o'qchi korpusi tarkibida 68-tog' o'qchi diviziyasi safida 139-artilleriya polki Eron yo'nalishiga yuborildi. Bu orqali AQSh va Buyuk Britaniya tomonidan ko'rsatilayotgan harbiy yordam ta'minoti amalga oshirildi.

Termizda 213-o'qchi diviziya shakllantirilib, u dastlab Kattaqo'rg'on va keyinchalik Termizga ko'chirildi. Diviziyaga general-mayorlar Pyotr Semyonovich Shevchenko va Ivan Yefimovich Buslayev qo'mondonlik qilgan. Bu harbiy birikma frontda qahramonlarcha kurash olib bordi. Frontdagi jasoratlar bilan birga razvedkachilik faoliyatida ham surxondaryoliklar jonbozlik ko'rsatishdi. Jumladan, termizlik Xurram Ashurov, Normurod Mamatqulov, sherobodlik Sergey Petrovlar "til" olib kelishdek mashaqqatli topshiriqlarni

sharaf bilan ado etdilar. Mamatqulov urush davomida 70 nafar fashistni, jumladan, 5 zobitni qo'lga tushirdi. Partizanlik harakatlarida ham vohadoshlar faol qatnashdi. Polk komandiri Ahmad Siddiqov, sariosiyolik A.P. Sornaskiy partizanlik harakatlarida fashistlarga qaqshatqich zarbalar berishdi. Sornaskiy boshchiligidagi batalon 49 kunda yetti marta muvaffaqiyatli jang olib borib, 82 fashistni yo'q qildi.

Urush yillarida viloyatdan chiqqan 80 nafar qiz ham qurol ko'tardi. 340 nafar surxondaryolik o'smirlar desant qo'shinlari safida jang qilishdi. Ular orasida Ittifoq Qahramoni unvoniga sazovor bo'lganlar quyidagilardir: Lyubilov Aleney Ilich, Chernishev Sergey Ivanovich, Murashkin Mixail Fedorovich, Brotsenko Stepan Fedoseyevich, Shamkayev Akram Belyevich, Kolodoy Ivan Mixaylovich. Surxondaryo viloyatida milliy brigadalar ham tuzildi. 1942-yil yanvar oyida Termizda 92-alohida o'qchi milliy brigada shakllantirildi. Brigada uchun yotoqxona, oshxona, garaj, masjid binolari va kolxoz muassasalari ajratildi. Urush yillarida O'zbekistondan 120000 nafar jangchi hukumat orden va medallari bilan mukofotlandi, 280 kishi Sovet Ittifoqi Qahramoni, 32 nafari "Shuhrat" ordenining uchala darajasi bilan taqdirlandi. Surxondaryoliklardan esa 6 nafar Ittifoq Qahramoni, 3 nafari "Shuhrat" ordenining to'la kavaleri bo'lishdi.

Shuningdek, front ortidagi mehnat jabhasida ham surxondaryoliklar fidoyilik bilan harakat qilishdi. Har bir fuqaroning yuragida g'alabaga hissa qo'shish orzusi yashardi.

XULOSA

Ikkinchi jahon urushi yillarida Surxondaryolik jangchilar Vatanga muhabbat, sadoqat va mardlik timsoli bo'la oldilar. Ularning frontdagi va front ortidagi jasorati xalqimiz faxriga aylandi. Bugungi tinchlik va erkin hayot aynan ana shu qahramon avlodning fidoyiligi evaziga qo'lga kiritilgan. Ularning nomi yuraklarda yashaydi, xotirasi esa abadiydir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. M. Azimov. Termiz tarixi – Toshkent: Nasaf nashriyoti, 2001. 157-bet.
2. Xotira. Surxondaryo viloyati – Toshkent: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1994. 5-bet.
3. <https://m.aniiq.uz/uz/yangiliklar/ikkinchi-jahon-urushida-uzbekiston-xalqining-hissasi>
4. K. Toshev. Ikkinchi jahon urushi yillarida Surxondaryo viloyati aholisining frontda va front mudofasiga qo'shgan hissasi – Toshkent: NIF MSH, 107-
5. S. Tursunov, E. Qobilov, T. Pardaev, B. Murtazoev. Surxondaryo tarix ko'zgisida – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2001. 208-bet.
6. O. Soatov, S. Tursunov, I. Umarov, K. Toshev. Frontdan kelgan xatlar, 95-bet, 165-bet.
7. Termiz shahridagi 213-novoukrain o'qchi diviziyasining jangovar shon-sharmuzeyi arxivi materiallari.

8. S. Tursunov, A. To'xtaev. Jarqo'rg'on – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi "FAN" nashriyoti, 2008. 88–89-betlar.
9. Lenin bayrog'i. 1975-yil, 25-aprel.
10. Tursunov S.N. Xotira har hayot – Qadr mangu. Toshkent: Fan, 2010. 189-bet.